

Boekbesprekingen

M. Beishuizen, *Geprogrammeerde Instructie of Tekst + Vragen? Een vergelijkend onderzoek van een aantal systematisch gevarieerde vormen van schriftelijke instructie*, Wolters Noordhoff, Groningen, 1977, *Empirische Studies over onderwijs* - 25, 291 pag., f 39,-, ISBN 90 01 30123 1.

Dit boek behandelt het promotie-onderzoek van de schrijver, het zoeken naar en vergelijkend onderzoek van verschillende vormen van programmering van schriftelijke leerstof.

Veel lezers zullen naar het verschijnen van dit boek hebben uitgezien, omdat het alom bekend is hoe lang en zorgvuldig de schrijver aan dit onderwerp gewerkt heeft, en dat hij over een grote kennis van en ervaring met m.n. geprogrammeerde instructie beschikt. Zij die vroegere niet gepubliceerde manuscripten, die hieraan ten grondslag liggen, kennen, hebben met interesse de wending die het onderzoek en het denken over de onderhavige materie in een periode van tien jaar hebben genomen, gevolgd.

Voorafgaand aan de beschrijving van het feitelijke onderzoek, liggen de zwaartepunten van de verhandeling op een systematische bespreking van de methode van de g.i. en de ontwikkeling van de onderwijstechnologie, waarmee het kader van de probleemstelling wordt aangegeven.

De schrijver zegt zelf, dat de aanleiding tot dit onderzoek dateert uit de nadagen van de g.i., waarvan de teruggang in de zestiger jaren reeds zijn beslag heeft genomen. De publikatie van het feitelijke onderzoek is aanzienlijk vertraagd, maar juist de laatste jaren zien we een oplevende belangstelling voor de vormgeving van schriftelijke instructie, t.g.v. de toenemende nadruk op differentiatie in het onderwijs. Dit kan men volmondig onderschrijven. Maar ook de g.i. in engere zin heeft nog voldoende belangstelling, ook al ligt het hoogtepunt ver achter ons. Het is veeleer zo, dat nu de roes van de g.i. voorbij is, men beter in staat is tot een grondige evaluatie daarvan te komen, om te bezien welke waardevolle elementen behouden kunnen worden. Dit geldt evenzeer voor de g.i. als dat dat heeft gegolden voor de audio-visuele media, door de schrijver, in navolging van anderen, geplaatst in respectievelijk de tweede en eerste fase in de onderwijstechnologie.

Belangwekkend, maar ook meer discutabel is de daarna volgende herbeschouwing van de eerste en tweede fase in de onderwijstechnologie, waarbij de discussie 'docent aanvullend' of 'docent vervangend' gebruik van onderwijstechnologische vormgeving in het onderwijs centraal staat. Betoogd wordt dat de aanvullende en functionele vormgeving typerend is voor de eerste fase, terwijl het

dominante vervangende g.i.-model typerend is voor de tweede fase. Verder wordt op grond van een uitvoerige argumentatie gekonkludeerd, dat de door sommige schrijvers geuite veronderstelling dat de (vervangende) systeembenadering een betere basis biedt voor de vormgeving van instructie dan de (aanvullende) 'teacher's tool' benadering, berust op een overbodige tegenstelling op grond van een onheldere argumentatie.

Het is jammer dat de schrijver zich in zijn (vele malen herschreven en bekorte?) kritiek op het totale g.i.-model laat verleiden tot een ongenueanceerde uitspraak als, op de z.i. overwaardering van Crowder's benadering: 'De vertakte 'programmeringsstrategie' stamde rechtstreeks van één der eerder beschreven trainingsapparaten. Dit was dus een beperkte 'aanvullende' vormgeving... En dus geen 'vervangende' en 'totale' programmeringsstrategie.' (p. 29).

De schrijver maakt tenslotte de keuze voor de onderwijstechnologie als vormgevingstechnologie i.p.v. ontwikkelingstechnologie, waarmee een stap achteruit in de onderwijstechnologie bepleit wordt. (Waarom deze 'stap achteruit' in dit boek alleen tussendoor vernoemd wordt, terwijl deze in eerdere geschriften een dominerende plaats kreeg, laat zich slechts raden. Mogelijk is de reden, dat in de dissertatie het feitelijke onderzoek de belangrijkste plaats in moest nemen.) De rationale van deze keuze wordt in de laatste paragraaf van het boek pas duidelijk, wanneer op grond van de onderzoeksuitslag de ontwikkeling van een aanvullende vormgevingstechnologie bepleit wordt (p. 219).

In het tweede hoofdstuk worden de theoretische aspecten van de probleemstelling specifiek behandeld aan de hand van de literatuur, m.n. Holland's onderzoek naar contingente programmering en Rothkopf's onderzoek met teksten met vragen. Voor de opzet van het vergelijkend onderzoek wordt het Ruleg-schema geïntroduceerd. Het schema, zoals het hier geïntroduceerd wordt, vertoont een storende inconsistentie. De definitie is: Informatie wordt aangeduid met Rul (afkorting van rule), konkretisering wordt aangeduid met eg (Engels voor voorbeeld)

Een vraag met
aanwijzing is: $\left\{ \begin{array}{l} \text{of een open rule} \\ \text{of een open konkretisering} \end{array} \right. = \begin{array}{l} \text{ru} \\ \text{eg} \end{array}$

Een vraag zonder
aanwijzing is: $\left\{ \begin{array}{l} \text{of} \\ \text{of} \end{array} \right. = \begin{array}{l} \text{ru} \\ \text{eg} \end{array}$

Dus een eg bevat per definitie een (gedeelte van een) eg en een eg per definitie niet. Een volledig voorbeeld gevolgd door een vraag zonder aanwijzingen moet dan genoteerd worden als egeg , en niet zoals hier gebeurt als egeg (p. 56-57).

In de probleemstelling worden vervolgens drie factoren onderscheiden en gekoncretiseerd, aktivering, stapgrootte en redundantie.

In de volgende hoofdstukken wordt de onderzoeksopzet beschreven waarin de drie factoren in een $2 \times 2 \times 2$ design worden geoperationaliseerd in verschillende vormen van g.i. en tekst + vragen. Hieraan worden in het hoofdonderzoek nog volgorde van aanbieding en intelligentieniveau van de leerlingen toegevoegd, zodat een $2 \times 2 \times 2 \times 3$ ($A \times S \times R \times V \times I$) design ontstaat. Naast de resultaten hiervan worden de leertijd, motivatieniveau, een foutenanalyse en de hoeveelheid aantekeningen die de leerlingen maken, besproken. Daarna volgen vervolgonderzoeken met enkele vormvarianten.

Problematisch voor de lezer is dat de aard van de leerstof (basisstof in de marine-opleiding) veelal weinig aan zal spreken, dat een overmatige hoeveelheid afkortingen wordt gehanteerd en dat steeds twee groepen leerlingen worden onderscheiden, namelijk beroeps en (dienstplich-

tige) zeemilicïen. Dit maakt de uitvoerige rapportage moeilijk te volgen. De gecompliceerde opzet met twee groepen leerlingen leidt echter later, in het laatste hoofdstuk tot belangwekkende konklusies.

Het laatste hoofdstuk geeft een uitstekende systematische samenvatting en discussie, waarbij de konklusies t.a.v. de generaliseerbaarheid van de resultaten bijzonder belangwekkend zijn. Voor de lezers die niet direct geïnteresseerd zijn in het eigenlijke onderzoek is mijn leesadvies dan ook, slechts vluchtig kennis te nemen van de hoofdstukken 3 t/m 6 (112 pag.) en de hoofdstukken 1, 2 en 7 (110 pag.) meer diepgaand te bestuderen.

Het onderhavige boek is, zoals meer boeken in deze reeks, een 'ongewijzigde heruitgave van het proefschrift van Dr. Beishuizen van april 1977. Het is zondermeer duidelijk dat vaak promotie-onderzoek zich leent voor publikatie in een serie empirische studies. Daarbij zijn echter twee vragen. Ten eerste, wat is de zin van het tweemaal uitgeven van een proefschrift met de hoge kosten die daaraan verbonden zijn en de te verwachten beperkte oplage? Dit verklaart waarschijnlijk de tamelijk hoge prijs. En ten tweede, proefschriften zijn geen prettige leesstof voor een grotere lezerskring. Zou er niet een grotere behoefte zijn aan een meer uitgebreide overzichtelijke behandeling van de geprogrammeerde instructie en programmering in ruime zin alsmede de 'vormgevings-technologie', met beknopte verwijzingen naar onderzoek? Ik hoop dat de schrijver, naast het uitvoeren van de door hem geïndiceerde belangwekkende research, nog de gelegenheid zal vinden zo'n boek te publiceren.

E. J. W. M. van Hees

H. C. Dent: *Education in England and Wales*, Hodder & Stoughton, Sevenoaks, 1977, 171 pag., £ 2.25, ISBN 0.340.21488.0. Unibook.

Dit boek is een herziene en bewerkte uitgave van Dent's *The Educational System of England and Wales* (1961). Na een beknopte en heldere beschrijving van de stamboom van het Engelse systeem volgen een elftal zeer informatieve hoofdstukken over alle belangrijke aspecten van het onderwijs aldaar. Aandacht wordt besteed aan beleidsvorming en beheer, aan bestuur en inspectie, aan toelating en examinering, aan (buitengewoon) basisonderwijs en universiteit, aan tweede kans en tweede weg onderwijs,

aan de opleiding van onderwijsgevenden, aan de Schools Council en de Welfare Services. Elk hoofdstuk wordt besloten met een bibliographie van zowel klassieke als recente literatuur m.b.t. de respectieve thema's. Het is een bijzondere prestatie om in zulk een kort bestek zoveel goed leesbare, zeer gevarieerde en duidelijke informatie samen te brengen.

J. H. G. I. Giesbers

Lapré R. H. (red.); *De ekonomie van de welzijnszorg*, Samson, Alphen a/d Rijn, 1976, 240 pag., prijs f 29,75.

Deze bundel vormt een symptoom van de toenemende belangstelling voor de ekonomische en organisatorische aspecten van non-profit organisaties in de dienstensektor. In meer algemene zin dient hier ook te worden gedacht aan het 'ekonomen-debat', voorlopig kulminerend in een discussie in het eerste nummer van de huidige jaargang van het weekblad *Intermediair*, evenals aan een enkele studie van Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid en het Sociaal Cultureel Planbureau: met name 'Maken wij er

werk van?' (Verkenning omtrent de verhouding tussen aktieven en in-aktieven) en 'Profijt van de overheid' (De verdeling van overheidsuitgaven voor Volkshuisvesting en Onderwijs). De dienstensektor, vooral de niet-kommerciële, lijkt meer gewicht te (moeten) gaan krijgen en nauwer te worden verweven met het algehele overheidsbeleid.

De bundel is opgebouwd uit een algemeen en specifiek gedeelte, voorafgegaan door een inleiding. De auteurs stammen allen uit de ekonomische hoek en opereren over

het algemeen nogal neo-klassiek (orthodox-ekonomisch). Er wordt voor leken vrij veel informatie verstrekt.

In het algemene gedeelte komen de volgende onderwerpen aan de orde: Basisbegrippen, trends en relaties in de ekonomie; Aspecten van de ekonomie van de welzijnszorg; De markt van de welzijnszorg; Systeemanalyse en welzijnszorg; Sociale zekerheid en de verdeling van welvaart en welzijn; Kosten en financiering. Een kernbegrip als kollektief goed en daarmee verwante begrippen als extern effect en budget-ekonomie (hier attributieve ekonomie genoemd) komen in hoofdstuk vier goed uit de verf.

In het specifieke gedeelte worden de volgende zes sectoren van welzijnszorg behandeld: milieuzorg (een genuanceerd betoog van Hueting); gezondheidszorg; maatschappelijke dienstverlening (gezinsverzorging een mogelijke bron van werkgelegenheid!); kulturele dienstverlening (een bijdrage waarin het begrip extern effect verhelderend wordt geïllustreerd); onderwijs (de ekonomie van het onderwijs is relatief het verst ontwikkeld; terecht wordt op de onderwijsresearch-dagen dit jaar aan

deze deeldiscipline speciaal aandacht besteed) en op bouwwerk.

Door middel van deze inleidende publikatie proberen de schrijvers een bijdrage te leveren 'Tot een beter begrip van de ekonomische denktrant bij de welzijnswerker, en een beter begrip bij de ekonomist van de ekonomische relevantie van maatschappelijke activiteiten op het terrein van de welzijnszorg'. Effektiever is ons inziens een integreren van 'de ekonomie van het welzijn' in de opleidingen. Voor het hoger onderwijs bepleiten wij in dit verband al enige tijd een inleiding in de ekonomie (in ruime zin!) voor alle studenten in de sociale wetenschappen, liefst enigszins aangepast aan de verschillende studierichtingen, en tevens de mogelijkheid om bijvoorbeeld 'onderwijsekonomie, -planning en -politiek' in interfacultair verband te beoefenen. De hier besproken bundel zou eventueel deel kunnen uitmaken van de desbetreffende studiepakketten.

M. Santema

H. H. ten Voorde: *Verwoorden en verstaan. Een algemeen didaktisch, empirisch onderzoek naar de mogelijkheid om onderwijs, didaktiek en onderwijsbeleid 'uitleidend' te ontwikkelen (op basis van vernieuwing in scheikunde-onderwijs).*

Nummer 6 in de uitgavenreeks van de Stichting voor onderzoek van het onderwijs. Staatsuitgeverij 's-Gravenhage 1977 (dissertatie). Band I (onderzoeksbeschrijving) 544 pag., Band II (onderzoekmateriaal) 458 pag.

De schrijver is thans bij de Katholieke Universiteit Nijmegen werkzaam als wetenschappelijk hoofdmedewerker van de afdeling Didaktiek van de Scheikunde en draagt in die hoedanigheid bij tot de didaktische vorming van aanstaande leraren in de scheikunde. In dit boek doet hij verslag van een door hem met subsidie van SVO verricht onderzoek en geeft hij een gedetailleerde beschrijving van het er aan voorafgegane ontwikkelingsproces bij hemzelf en een aantal toenmalige collega's scheikundeleraar.

Door hun ervaringen als leraar werden zij zich bewust van een 'kloof van onverstaanbaarheid' tussen leraar en leerling, die ontstaat doordat de taal van de leraar een kontekst veronderstelt, die bij de leerlingen niet aanwezig is. Hun bewogenheid met de leerlingen, die ten gevolge van deze kloof in wezen buiten spel worden gezet vormt een krachtige motivatie tot een gezamenlijk zoeken naar mogelijkheden om zich voor de leerlingen verstaanbaar te maken. Een verbetering van de ervaren situatie blijkt in beginsel te kunnen worden bereikt door de leerlingen aan te spreken in een taal, die mede door henzelf wordt ontwikkeld op basis van eigen ervaring met de zaken, die het onderwerp vormen van het onderwijsgesprek. Dan is de leerling echter niet meer een passieve consument van over te dragen kennis maar een volwaardige partner in de groep van onderwijmakers door wiens authentieke

bijdragen de uiteindelijke gestalte van dat onderwijs mede wordt bepaald.

In het eerste van de door de auteur delen genoemde vijf hoofdstukken van band I gaat hij uitvoerig in op de situering van het onderzoek in het kader van de zich wijzigende opvattingen over de zin van onderwijs. Met Dr. M. A. J. M. Matthijssen stelt hij zich op het standpunt, dat de dominantie van het professionele deskundigheidsmodel in onderwijsbestel en maatschappij aan haar laatste dagen toe is en dat wij bezig zijn een nieuwe samenlevingsstructuur binnen te treden waarvan het door hem zogenoemde zelfbeschikkingsmodel een der dominerende kenmerken is. In overeenstemming met deze ontwikkeling zal de functie van het onderwijs wezenlijk moeten worden gewijzigd van overwegend kennisoverdragend in de richting van niveauverhogend, van cultuurcontinuerend naar cultuurinnovierend. Dit vernieuwde onderwijs wordt door de schrijver gekarakteriseerd als 'uitleidend', namelijk leidend uit een niet meer toereikend systeem van opvattingen en ervaringen, in tegenstelling tot 'inleidend', namelijk inleidend in een reeds voorgestructureerd systeem van normen en waarden.

Dit voor een onderzoek ten behoeve van vernieuwing in scheikunde-onderwijs wel zeer ruime kader vormt het perspectief waarin het boek moet worden gelezen; door de combinatie hiervan met het kennelijke streven van de schrijver naar volledigheid heeft het werk een vorm gekregen, die het wel eens moeilijk maakt de draad vast te houden zodat bij de lezer van tijd tot tijd het verlangen opkomt naar een wat minder brede afbakening, naar een wat gemakkelijker houvast. Niettemin moet gezegd worden, dat de schrijver er over het algemeen goed in

geslaagd is om ook bij de nadere uitwerkingen deze brede visie blijvend te laten functioneren als unificerend principe.

Het tweede deel beschrijft de voorbereiding van het onderzoek in de Werkgroep Empirische Inleiding (de WEI), een onderwijsvernieuingsbeweging waarvan het begin gevormd wordt door een in dit tijdschrift verschenen artikel (Dr. J. de Miranda, De structuur van de onderwijs situatie als basis voor de opbouw van de didaktiek, *Ped. Stud.* 1962 (39) pag. 532 vv.). Een openhartig relaas van schrijvers eigen ervaringen als leraar wordt hier telkens afgewisseld met een kritische terugblik vanuit de gezichtspunten, die hij leerde kennen in de loop van zijn didactische scholing in de WEI en tijdens de uitvoering van zijn onderzoek.

Na vele jaren van moeizame arbeid in het wetenschappelijke niemandsland waarin de leraarstaak moest worden verricht wist men de onderlinge discussie over scheikunde-onderwijs zodanig te disciplineren dat het niveau van een wetenschappelijke didactiekbeoefening werd bereikt. Een belangrijk element in dit didactisch leerproces was de 'ontdogmatisering' van de eigen vakopleiding, die nodig was om het door de eigen vakcontext gereduceerde beeld van de natuur te kunnen uitschakelen en weer toegankelijk te worden voor de oorspronkelijke rijkdom, die de verschijnselen vertonen voor de onbevangen waarnemende leerling.

Mede dank zij deze ontogmatisering werd het mogelijk om in dialoog met de lerende leerlingen een voor leraar en leerling beide bruikbare scheikundige theorie te ontwikkelen, die er in belangrijke mate toe kon bijdragen de reeds genoemde 'kloof van onverstaanbaarheid' te overbruggen. Ook voor het scheikunde-onderwijs in zijn meer conventionele vormen is deze scheikundige 'prototheorie' van groot belang. Zij biedt immers in beginsel een oplossing voor de reeds jaren gevoelde impasse die veroorzaakt wordt door de enerzijds noodzakelijk geachte, anderzijds onmogelijk gebleken vroegtijdige invoering van de voor het beginonderwijs eigenlijk te formele corpusculairtheorie.

Als didactisch-theoretisch kader voor de ontwikkeling van een scheikunde-leergang wordt gekozen voor een nadere uitwerking van het in beginsel uit de didactische theorie van Van Hiele afkomstige niveauschema. Deze aanvankelijk op het wiskunde-onderwijs toegepaste theorie blijkt eveneens bruikbaar te zijn voor de ontwikkeling van scheikunde-onderwijs en maakt tevens een gedisciplineerd gesprek tussen leraren mogelijk over hun didactische problemen.

Het grootste knelpunt van het beginonderwijs in de scheikunde blijkt te liggen bij de overgang van het 'leefwereldniveau' naar het 'beschrijvend niveau'; dit laatste is het niveau dat door de leerling bereikt moet zijn om te kunnen argumenteren op basis van eigen inzicht in de onderlinge relaties der gehanteerde scheikundige begrippen. De niveautheorie kan waardevolle criteria leveren voor de keuze en de ordening van scheikunde-leerstof; vooral ten behoeve van de vormgeving van de scheikunde als schoolvak in het derdegraadsgebied zou zij in een grote behoefte kunnen voorzien.

De geconstateerde onverstaanbaarheid voor de leerlin-

gen van de door de leraren gebruikte vaktaal leidt tot een uitvoerige studie van het begrip 'aanspreekbaarheid' als didactisch probleem. Hierbij komt men tot het onderscheiden van verschillende soorten gesprek, die achtereenvolgens doorlopen worden door de leden van een aan niveauverhogend onderwijs deelnemende gespreksgroep. Het bereiken van een hoger niveau wordt herkenbaar door de aard van de argumentatie, die door de gespreksdeelnemers kan worden verwoord en verstaan.

Omstreeks 1968 wordt een begin gemaakt met de uitvoering van het onderzoek naar de mogelijkheid van een empirische inleiding in de scheikunde. Deel 3 omvat de organisatie van dit onderzoek, dat er op gericht is na te gaan in hoeverre beginonderwijs in de scheikunde kan uitgaan van directe ervaringen van leerlingen, waarbij de onderwijssituatie bestaat uit een dierend zakelijk gesprek over deze ervaringen. Ten behoeve van het onderzoek is een werkwijze ontwikkeld waarbij gesprekken in werkgroepjes van drie of vier leerlingen op geluidsband werden vastgelegd en daarna uitgeschreven; de aldus verkregen gespreksprotocollen werden volgens verschillende didactische gezichtspunten geanalyseerd. De protocollen, die door de onderzoeker werden geselecteerd ter ondersteuning van zijn argumentatie zijn in verkleinde druk opgenomen in band II en nemen daarin 350 pagina's in beslag.

Deel vier beschrijft de tijdens het onderzoek verworven gegevens en hun interpretatie. Vormen de voorafgaande delen al geen lichte lectuur, tijdens de studie van het eigenlijke onderzoekverslag (bijna 200 pagina's tekst naast 350 dichtbedrukte pagina's gespreksprotocollen) wordt de volharding van de lezer bepaald op de proef gesteld. Ook nadat men zich met deze werkwijze enigszins vertrouwd gemaakt heeft blijft het bestuderen van de tekst en het telkens kritisch toetsen van de daarin opgenomen conclusies aan de onderzoekgegevens een uitermate inspannende bezigheid.

Uit de resultaten van het onderzoek blijkt, dat men er inderdaad in geslaagd is een leergang voor het beginonderwijs in de scheikunde te ontwerpen, die de leerlingen in staat stelt op basis van eigen ervaringen deel te nemen aan het onderwijsleerproces. Tot in details wordt beschreven hoe met gebruikmaking van de niveautheorie de leergang wordt gefaseerd; in de gespreksprotocollen kan men de verschillende argumentatieniveaus aanwijzen, die met de achtereenvolgende fasen van de leergang corresponderen. Het onderzoek toont tevens de feitelijke mogelijkheid aan om didaktiek te ontwikkelen vanuit de onderwijssituatie als basis; deze didaktiek is niet een specificatie van een pedagogiek maar een daarvan onafhankelijke empirisch gefundeerde wetenschap.

Het boek wordt afgesloten met een korte theoretische verantwoording van het onderzoek en een verwijzing naar nieuwe perspectieven voor onderwijsbeleid, die het heeft doen ontstaan. Een van de meest opmerkelijke gedachtengangen, die men hier aantreft is die over de aard van de didaktiek als wetenschap. Wanneer men onderwijs opvat als een leren deelnemen aan een productief gesprek wordt het een vraag of een onderscheid tussen speciale en algemene didaktiek nog zinvol is. Door het onderzoek is de

mogelijkheid gebleken om een voor het wiskunde-onderwijs bruikbare didactische theorie met vrucht toe te passen op scheikunde-onderwijs; dit resultaat kan gezien worden als een eerste stap naar een algemene didactiek, die in beginsel voor meerdere soorten vakonderwijs bruikbaar is. Een hoopgevend perspectief voor de nieuwe lerarenopleidingen, die staan voor het probleem van de didactische scholing van meervoudig bevoegde leraren.

Zoals men kan verwachten is een aantal van de in dit boek behandelde vragen reeds eerder gesteld; in dit verband kan het enige verwondering wekken, dat men in de literatuurverwijzingen de naam van iemand als Martin Wagenschein niet tegenkomt. Een systematisch onderzoek naar de mogelijkheid om langs empirische weg een

oplossing voor deze fundamentele vraagstukken te vinden heeft echter niet eerder plaats gehad; als zodanig betekent dit onderzoek een uniek stuk pionierswerk waarvan de waarde voor het onderwijs nauwelijks kan worden overschat.

Aan de oppervlakkige lezer heeft dit inhoudrijke boek weinig te bieden. Voor wie zich echter de inspanning van een diepergaande studie wil getroosten kan het een bron zijn van oorspronkelijke ideeën en inspirerende perspectieven. Laten we hopen dat belanghebbenden als de SLO en haar medewerkers deze bron spoedig zullen weten te vinden.

H. L. H. Sprenkels

Mededelingen

Opleidingen voor de akte M.O.-Pedagogiek

<i>Naam en adres instelling</i>	<i>Onderwijsplaatsen</i>	<i>M.O.-A</i>	<i>M.O.-B</i>
Pedagogisch Seminarium aan de Vrije Universiteit van Amsterdam, De Lairessestraat 142, Amsterdam, tel. (020) 739146 of 735156, hoofd van het bureau: mevr. M. Joren	Amsterdam	x	x
Stichting Nutsseminarium aan de Universiteit van Amsterdam, Nieuwe Prinsengracht 89, 1018 VR Amsterdam, tel. (020) 253366, algemeen studieleider: dr. N. Deen, coördinerend studieleidster: mevr. drs. F. G. Broekhuijsen-Leewis	Amsterdam	x	x
P.B.N.A., afd Culemborg, Velperbuitensingel 6, Arnhem, tel. (085) 716151, studieleider: dhr. J. W. ten Broeke	Arnhem	x	
Stichting voor Pedagogisch Onderwijs aan de Rijksuniversiteit te Groningen, Reitdiepkade 3A, Groningen, tel. (050) 114998, studieleider: prof. dr. L. van Gelder	Groningen	x	x
Stichting Noordelijke Leergangen Coulonhuis, Doelestraat 8, Leeuwarden, tel. (05100) 31414, studieleiders : drs. J. J. Kuiper en drs. J. J. H. Oosterwijk	Leeuwarden Zwolle	x x	x
Katholieke Universiteit Nijmegen, Subfaculteit der pedagogische en andragogische wetenschappen, afdeling M.O.-opleidingen, Erasmuslaan 40, Nijmegen, tel. (080) 512151, toestel 2151, algemeen studieleider: prof. dr. G. Th. M. Verhaak, studievoordinator: dhr. G. Mochèl	Nijmegen	x	x
Hoogveld Instituut, Stikke Hezelstraat 1-3, 6511 JV Nijmegen, tel. (080) 225073, directeur: dr. V. J. Welten, studievoordinator: mevr. drs. L. P. Smits van Sonsbeek	Nijmegen	x	
Nutsacademie voor Pedagogische en Maatschappelijke Vorming, Heemraadssingel 80, Rotterdam, tel. (010) 773811, studieleider : prof. dr. L. de Klerk	Rotterdam	x	x
Katholieke Leergangen Tilburg, St. Josephstraat 137, Tilburg, tel. (013) 43 60 00 studieleider : dhr. B. G. Ris	Tilburg Amsterdam 's-Gravenhage Sittard	x x x x	x x x x
Pedagogisch Seminarium, Trans 15 Utrecht, tel. (030) 33 21 14, studieleider : drs. J. de Jong	Utrecht	x	x

Aanvulling

In het artikel 'Wetenschappelijk onderzoek naar kind en boek in Nederland' door drs. S. B. Tellegen - van Delft, in *Pedagogische Studiën* 1978 (55), nr. 1, is op p. 12 niet vermeld, dat het sinds enige jaren mogelijk is om aan de Subfaculteit Pedagogische en Andragogische Wetenschappen van de Rijksuniversiteit te Leiden het bij- c.q. nevenvak 'Kinder- en Jeugdliteratuur in pedagogisch perspectief' te volgen. In het kader van dit studie-onderdeel zijn diverse onderzoeken reeds gedaan, terwijl een aantal andere loopt. Op het ogenblik wordt de laatste hand gelegd aan een toetsingsmodel, waarin wordt getracht vanuit een ontwikkelings-psychologische en pedagogische visie *longitudinaal* kinder- en jeugdliteratuur te benaderen. Verslagen van onderzoeken liggen ter inzage op de bibliotheek, kamer 502, Schuttersveld 9, Leiden

De Verhaaltjestest herzien

De Verhaaltjestest is in 1975 uitvoerig in *Pedagogische Studiën* besproken door Groenendaal en Barritt (1975). Sindsdien is voor het onderdeel 'nazeggen' een *eenvoudiger scoringsmethode* ontwikkeld, terwijl enkele zinnen die weinig of niet differentieerden zijn weggelaten. In het onderdeel 'vragen' zijn enkele ondergeschikte wijzigingen aangebracht ter verhoging van het differentiërend vermogen bij jonge kinderen. Aldus gewijzigd is de Verhaaltjestest opgenomen in de Leidse Diagnostische Test (LTD), een test voor individueel psychologisch onderzoek naar de cognitieve ontwikkeling van kinderen in de leeftijd van 4 tot 8 jaar (Schroots en Van Alphen de Veer, 1976). In de LTD kreeg het onderdeel 'nazeggen' de naam *Zinnen nazeggen*. De naam van het onderdeel 'vragen' bleef ongewijzigd: *Verhaaltje vragen*. Verandering van de scoringsmethode voor Zinnen nazeggen was wenselijk in verband met opname in de LTD. De oorspronkelijke methode was ingewikkeld en tijdrovend.

Op grond van de onderzoeksresultaten werd besloten Zinnen nazeggen te scoren door tellen van het aantal goed nagezegde woorden. Hiermee is echter het laatste woord over het gebruik van taalkundige scoringsmethoden nog niet gezegd. Het tellen van woorden blijkt een goede maat om het niveau van taalvaardigheid vast te stellen. Voor de specifieke diagnostiek zal echter meer onderzoek naar scoringsmethoden van taalttest nodig zijn.

R. J. van Alphen de Veer
J.W. Plomp

Literatuur

Alphen de Veer, R. J. van, & J. W. Plomp, *De verhaaltjestest; scoring van Zinnen nazeggen*. Leiden, NIPG/TNO, 1977, Postbus 124

Groenendaal, J. H. A. & L. S. Barritt, *Het meten van taalvaardigheid. Deel 2: de Verhaaltjestest*, *Pedagogische Studiën* 52 (1975) 258-276

Schroots, J. J. F. & R. J. van Alphen de Veer. *Leidse Diagnostische Test, Deel I: Handleiding*. Amsterdam: Swets & Zeitlinger, 1976

Inhoud andere tijdschriften

Pedagogisch Tijdschrift / Forum voor Opvoedkunde
3e jaargang, nr. 3, maart 1978

De functie van modellen in de empirisch-pedagogische onderzoekscyclus II, door A. De Munter
Organisatie en functioneren van het orthopedagogisch behandelingstehuis, door J. F. W. Kok
Strategiegebruik bij het oplossen van redactieopgaven, door J. N. Streumer
Kroniek en documentatie
Boekbespreking

Persoon en Gemeenschap
30e jaargang, nr. 7, maart 1978

Positieve discriminatie in het onderwijs: de Nederlandse situatie, door G. W. Meijnen
De eeuwige vraag: in hoeverre is de opvoeding voor de mensvorming belangrijker dan de erfelijke eigenschappen?, door K. Cuypers
Remediëren en differentiëren in het secundair onderwijs voor het vak aardrijkskunde, door R. Rydant
Non-brook materials en de mediathiek van het vernieuwd secundair onderwijs, door G. Blits
Her en der (berichten)

Tijdschrift voor Orthopedagogiek
17e jaargang, nr. 2, februari 1978

Van de redactierafel
Integratie buitengewoon onderwijs - gewoon basisonderwijs, door M. L. O. Franken
Mediatetherapie, door W. J. Klijn
Een onderzoek naar factoren die invloed hebben op het sociale redzaamheidsniveau van kinderdagverblijfpupillen, door M. A. Weijnenberg en B. F. van der Meulen
Visie op behandeling
Boekbesprekingen
Berichten

Tijdschrift voor Orthopedagogiek
17e jaargang, nr. 3, maart 1978

Speciaal nummer: Ouderbegeleiding
Ouderbegeleiding, door R. de Groot
Ouderbegeleiding uit pedagogisch perspectief, door J. van Dijk
Begeleiding van ouders van geestelijk gehandicapte kinderen, door J. A. M. A. Janssens
De hulpverlener in het ontmoetingsveld tussen kinderen en ouders, het diepte interview in functie van de hulpverlening, door A. H. F. I. Geraerds

Parents as teachers: The workshop approach, door G. Cummings
Nieuwe ontwikkelingen in het organiseren van gespreks-
groepen van ouders, door A. T. Ruijgh
Boekbesprekingen
Berichten
Weetwinkel

Ontvangen boeken

Bolleman Th. G., *Levensbeschouwelijke opvoeding en*

indoctrinatie van het jonge kind, Wolters-Noordhoff, Groningen, 1978, f 25,-

Peschar J. P., *Milieu School Beroep*, tweede druk, waaraan is toegevoegd een discussie over regressie-effecten op de toegepaste 'matsch' methode, Konstapel, Groningen, 1978, f 24,50

Spoelders M. (Ed.), *Pedagogische Psycholinguïstiek*, Handelingen van een colloquium georganiseerd te Gent op 25 en 26 november 1976, Rijksuniversiteit Gent, Gent (België), 1977

Rotterdamse School Advies Dienst:

De Rotterdamse School Advies Dienst werkt ten behoeve van het openbaar, neutraal bijzonder, protestant-christelijk en rooms katholiek onderwijs.

De activiteiten van de dienst zijn, wanneer de scholen daartoe de wens te kennen geven, gericht op de zorg voor individuele leerlingen, op optimalisering van het onderwijsleerproces en op de veranderingskundige aspecten van het schoolsysteem. De begeleidingsafdeling S.P.O.B. (Schoolpedagogisch Onderzoek en Begeleiding) is samengesteld uit wijkteams, die op hun beurt bestaan uit een schoolbegeleider, kleuterschoolbegeleidster, remedial teacher, logopedist, psycholoog, psychologisch assistent. Een wijkteam is verantwoordelijk voor de begeleiding van een 15-tal scholen in de wijk.

Het Bestuur van de School Advies Dienst vraagt:

hoofd afdeling S.P.O.B.(m/v)

Als lid van de staf is hij of zij mede verantwoordelijk voor de beleidsontwikkeling en -voering van de dienst en als hoofd verantwoordelijk voor de dagelijkse gang van zaken.

Op grond van opleiding (doctoraal pedagogiek, onderwijskunde, psychologie of daarmee gelijk te stellen niveau) en ervaring (schoolbegeleiding

en/of pedagogische/psychologische begeleiding van ouders en kinderen) in staat inhoudelijk leiding te geven aan medewerkers van verschillende disciplines.

Het salaris voor deze full time functie loopt tot f 5.713,- per maand.

Vakaturenummer 78.024/86163

kleuterschoolbegeleidster afdeling S.P.O.B.

Zij heeft een dienstverlenende taak t.a.v. de voorbereiding en uitvoering van aan een 15-tal kleuterscholen verbonden schoolteams. De begeleiding richt zich zowel op de teams als geheel, als op de hoofdleidster, leidsters, stimuleringsleidsters en taakleerkrachten anderstaligen afzonderlijk. Binnen de dienst worden inservice trainingen georganiseerd, waarin zij participeert.

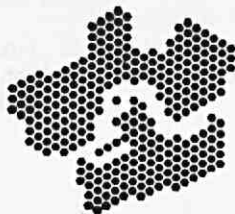
De functie vraagt een opleiding MO-A Pedagogiek, alsmede ervaring in het kleuteronderwijs.

Het salaris loopt tot f 4.191,- per maand.

Vakaturenummer 78.019/86163

Voor beide functies geldt dat een psychologisch onderzoek tot de selectieprocedure kan behoren. Bij de genoemde salarissen is de inschaling doorgaans afhankelijk van leeftijd, opleiding en ervaring. Nadere inlichtingen kunnen worden ingewonnen bij het waarnemend hoofd van de afdeling, de heer D.W. de Vries, telefoon 010-842200.

Sollicitaties binnen 10 dagen onder vermelding van het vakaturenummer te zenden aan het Bestuur van de Rotterdamse School Advies Dienst, p/a Bureau Personeelvoorziening, Rodezand 14, 3000 KT Rotterdam.

Rotterdamse
School Advies Dienst